

VÁMOS ÉVA

A „nagy kiállítások” Magyarországon a 19. század második felében (1842-1885), és megrendezésük céljának változása napjainkig

A szerző a 19. század közepén rendezett első magyar iparkiállítással (1842, Pest), ill. a század második felében rendezett négy „országos tárlattal” foglalkozik. Ezeket a következő években és városokban rendezték: 1872 Kecskemét, 1876 Szeged, 1879 Székesfehérvár, 1885 Budapest. A cikk bemutatja a kiállítások egyre bonyolultabbá váló szervezését és szervezetét, valamint egyre szélesedő tematikájukat. Rámutat a kiállítások céljára és szerepének átalakulására a tárgyalt fél évszázadban. Kezdetben a magyar iparkiállítások célja az volt, hogy hazai termékeket mutassanak be a hazai közönségnek. Ebből, a meglévő ipart felmérő seregszemből a kiállítások az ország, illetve az adott tájegység iparát, mezőgazdaságát, közigazgatását, kultúráját bemutató általános tárlattá fejlődtek.

Három héttel a Shanghai-i világkiállítás bezárása után, melynek tematikája „*Jobb város, jobb élet*” címen világméretű problémákat tárgyalt, a nagy kiállítások történetével technikatörténeti szempontból foglalkozó kutató úgy érzi, itt az ideje összefoglalni, hogyan alakultak több mint másfél évszázad alatt a nemzeti ipar piacszerzési eszközeiből a világméretű problémák megvitatásának színhelyévé a nagy kiállítások.

Nagy kiállításokon értjük a Budapesti Nemzetközi Vásár szakértőinek megfogalmazása szerint a két világháború közötti iparkiállításokat, gazdasági kiállításokat, országos tárlatokat, világkiállításokat. Magyarországon egyezményesen az 1842. évi *Első Magyar Iparműkiállítást* tekintjük az iparkiállítási mozgalom kezdetének. (KOSSUTH LAJOS támogatása, a kiállítás elnevezése és az akkor lefektetett iparpártoló célkitűzések teszik mérföldkövévé ezt a kiállítást, bár a megelőző 20 évben vidéki városokban többször rendeztek olyan „*gazdasági kiállítást*”, amely szintén tekinthető lenne iparkiállításnak.) Magyarországon a 19. század nagy országos tárlatai a hazai ipar piacszerzési színhelyei voltak. A hazai iparnak a hazai piacot kellett megszereznie, az idegen gyártókat kiszorítani és nem meghívni szándékoztak. Ki ugyan nem tiltották a külföldi kiállítókat, de megjelenésük marginális volt. Az 1885. évi Országos Tárlat céljaiban és tematikájában már a 20. század felé mutatott előre, amennyiben nemcsak iparkiállítás volt, hanem országbemutató is. Gyárakon és mezőgazdasági termelőkön kívül kiállítottak minisztériumok, állami, kulturális és oktatási intézmények is.

Jelen ankétunk a 19. századról szól, így a hazai nagy kiállítások történetét ma 1842-től 1885-ig tekintjük át. Az *Ezredéves Kiállítás* céljaiban és eredményeiben már nagy lépést tett a 20. századi nagy kiállítások stílusa felé. Nem a hazai iparnak akarta a hazai piacot megszerezni, hanem jelentős részben országpromóció volt a célja. Az ország szépségét, gazdagságát, sokféleségét kívánta bemutatni, elsősorban a hazai, de külföldi közönségnek is. Mint iparkiállítás is nagyon eredményes volt, és végtelenül sokrétű anyagainak elemzése egyedül is egy könyvtárat tölt meg.

A 20. század első felének nagy kiállításai és vásárai – köztük a *Budapesti Nemzetközi Vásár* is – az első világháború romjaiból felépülő világban – a hazai ipar számára a külföldi piacok egy-egy szegmensét igyekeztek megszerezni. Ezeknek a kiállításoknak célja a bemutatkozáson kívül az üzletkötés volt, olyannyira, hogy a megkötött üzleteket még aznap be kellett jelenteniük az iparosoknak a vásárirodánál. A Budapesti Nemzetközi Vásárnak – ha országpromóció nem is volt a célja – Budapest-promóció igen.

A 20. század második felében, az 1958-as *Brüsszeli Világkiállítástól* kezdve a nagy kiállítások célja kifejezetten az egyes országok bemutatása volt; szépségük, csodáik felvillantásával inkább a turizmust segítették, mint az ipart. Az ipari termékek bemutatását már az 1937-es *Párizsi Világkiállítástól* kiemelkedő művészi alkotások bemutatása vette át, és 1958-tól ez általánossá vált.

A 21. században a nagy kiállítások, és elsősorban a világkiállítások a globális méretű problémákra adott nemzeti válaszok gyűjteményei voltak. A világkiállítási téma a víz szerepe, a városok fejlődése. A 20. század végén azt lehetett gondolni, hogy a nagy kiállítások elvesztették jelentőségüket, hiszen az ipar legújabb termékeiről a nagyközönség a televízió reklámjaiból, a szakemberek zárt körben hozzáférhető honlapokból értesülhetnek.

A *világméretű problémákat* megválaszoló nagy kiállításokon kívül egyre több szakma rendez már néhány évtizede *szakvásárokat*, melyek a lassan félévszázados szakkiállítások hagyományait vették át. Ezek a specializálódott szakmák együttműködési és üzletkötési színhelyei. A közönség ezekről sincs kitiltva, és egy-egy témára elmegy az érdeklődő közönség is. Tavalyi előadásomat a kémia és kiállítások témában ezeknek a szakvásároknak a bemutatásával fejeztem be.

És most térjünk vissza idei témánkra, a 19. századra.

A 19. század magyar iparkiadállításainak elsődleges célja az volt, hogy hazai termékeket mutassanak be a hazai közönségnek. A magyar iparkiadállítási mozgalom az Iparegyesület és a Védegyelet gondolatkörében gyökeredzett. Az 1848 előtti három pesti iparkiadállítás (az Első Magyar Iparműkiállítás 1842-ben, a második 1843-ban, a harmadik 1846-ban volt) minden tekintetben Kossuth Lajos irányítását és támogatását élvezte. Az Iparegyesület „*munkálati terve*” 5. pontja szerint: „Az egyesület honi készítményekből nyilvános iparműkiállítást eszközölné. Ezen műkiállítások Pesten, egyszer egy évben, az augusztusi vásár alatt történnek. Céljok: a. eleven képet adni a honi műipar tökélyeinek s hiányainak, b. időszaki előfordultokkal az emelkedést vagy süllyedést szembevetni, c. az iparúzókat s azoknak készítményeit a kereskedőséggel s általában a közönséggel közelebbről megismertetni, s ekkép a jobb készítmények kelendőségét előmozdítani, d. az iparúzők között nem kevésbé dicséretes, mint hasznos versenyzést ébreszteni, e. a jelesebb technicus készítményeket kitüntetésekben – s erőhöz képest – jutalmakban részesíteni.”

A fentiekén kívül a tanulmányban elemzett további négy iparkiadállításról (Kecskemét, 1872; Szeged, 1876; Székesfehérvár, 1879, Budapest, 1885) sem tiltották ki a külföldi kiállítókat, bár még 1876-ban (Szegeden) is csak egy mellékiállításon vehettek részt. Ezt GELLÉRI MÓR az 1876-os szegedi kiállítással kapcsolatban a *Magyar Országos Ipar-, Termény- és Állatkiállítás Emlékkönyvében* így fogalmazta meg: „Még a Bécsi Világtárlaton megbeszéltük az ottani magyar kiállítókkal, hogy a sajátképpen magyar ipart itthon közelről kellene megismernünk, és így barátainknak, valamint ellenfeleinknek bemutatnunk.” A szegedi Országos Általános Kiállításra vonatkozóan a nagybizottság egyértelműen kimondta, hogy „csakis a hazában készült, illetőleg termelt tárgyak állíthatók ki.” Viszont a kiállítás ideje alatt rendkívüli országos vásárt is tartottak, amely nemzetközi volt.

A külföldiek szereplését hazai országos tárlaton 1885-ben szabályozták először. Ezek szerint kiállíthatók mindazon tárgyak, amelyek „1.) a csoportbeosztási szabályzatban fel vannak sorolva vagy oda tartoznak; 2.) az egyes csoportok szerint kibocsájtott külön utasításoknak megfelelnek; 3.) A Magyar Korona területén termeltetnek vagy lényeges részeik ebben előállíthatnak.

Ez utóbbi tekintetben kivételnek van helye:

a./ munkagépekre és szerszámokra nézve, mennyiben azok iparcikkeknek előállítására szüksé-

gesek, b./ mezőgazdasági gépeknél, melyek lényegesebb javításokat képesek felmutatni, c./ egyéb új találmányoknál, d./ magterményeknél általában, e./ élő állatoknál, f./ külföldön lakó honpolgárok képzőművészeti műveinél.”

Össességükben ezeket a bemutatókat esősorban nemzetinek tekintették. Jelentőségük az ipar szempontjából talán nagyobb volt mint jelenkorunk szakosított ipati vásáraié.

A HAZAI IPARKIÁLLÍTÁSOK ÉS CÉLKITŰZÉSEIK (1842-1885)

A világon az első iparkiállításnak a londoni *Society of Art* 1764. évi modellbemutatóját tekintik. Az első nemzeti iparkiállítás azonban az 1798-as párizsi kiállítás volt, amelyet azzal a céllal rendeztek, hogy a francia ipar termékeinek piacot szerezzenek. Majd fél évszázaddal később (1842) az Első Magyar Iparműkiállítás szerényebb célkitűzésekkel indult. *„Mi azzal bízattunk meg, miszerint keresnők fel a már létező honi industriának jelesebb készítményeit, kitalálандók így, mivel bírunk és mi hibázik? Ez némileg el is éretett az első magyar iparműkiállítással. És minthogy ezen egyesület feladatainak első sorába fogja mindig számítani az oktatás, gyámolás és tetteges segédelem mellett a való érdem iránti hódolatot, nem lehet nem örülni, hogy azt ez alkalommal éppen azon érdemek méltánylatával kezdheti meg, melyek buzdítását megelőzve, csak nemes ösztönök által gyámoltattak.”*

Az 1876. évi szegedi Országos Kiállításon az ipar feltérképezésén túl a külföldi áruk kiszorítása is megjelenik a célok között. Gelléri Mór ezt utólag így fogalmazta meg: *„Az iparosok, kik Szegeden kiállítottak, fel akarták tüntetni, hogy még élnek és élni akarnak, hogy minden akadállyal és nehézséggel szembeszállva, küzdeni akarnak nemcsak saját létükért, hanem a nemzeti fönmaradás egyik leglényegesebb tényezőjének, a hazai iparnak lételéért is. [...] Reméljük, hogy a szegedi kiállítás hozzá fog járulni azon vészes nemzeti előítélet eloszlatásához, mely minden külföldiben valami magasabb kitűnőséget lát, s minden hazait csekélylő lenézéssel tekint. Minden szemlélő, ki ez előítéletet levetni képes, látni fogja a kiállításon, hogy mindazon bajok és nehézségek dacára, melyekkel iparunk küzködik, vannak egyes iparágak, melyek a termelés minősége tekintetében a hazai fogyasztási igényeknek minden tekintetben megfelelni képesek.”* Szegeden tehát a rendezők célkitűzései szerint a meglévő iparnak kellett termékei versenyképes minőségét bizonyítania. Az értő közönség felmérhette, milyen termelési ágak hiányoznak, de azt is láthatta, hogy a meglévő iparágai közül a legtöbb nem termelt elegendő árut az ország ellátásához.

A Székesfehérváron 1879-ben rendezett Országos Kiállítás *„ügyszólván útmutató táblája volt a hazai ipar érdekében elkerülhetetlenül szükséges és sürgős intézkedéseknek.”* A kortárs úgy látta, hogy az *„emberi munkásság, s az iparos termelés majd valamennyi ága van máris képviseltetve hazánkban. A termelési minőség itt-ott még nem emelkedik a tökély fokára, de legnagyobbbrészt oly mérvűnek bizonyul, mely nemcsak a külföld hasonló termelvényeivel versenyezhet, némelyikben legyőzi.”* A kortársak úgy vélték, ez a kiállítás megmutatta, milyen törvények és állami rendelkezések szükségesek a hazai ipar további fejlesztése érdekében.

Az 1885-ös budapesti Országos Általános Kiállítást az 1883. XII. tc.-kel iktatták törvénybe. A törvénytervezet indoklásában GRÓF SZÉCHENYI PÁL földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszter a kiállítás célját így jelöli meg: *„A kiállítás így 1885 tavaszán nyitandó meg, általános jellegét illetőleg szükségesnek tartom, hogy az nem kizárólag iparkiállítás, hanem gazdasági és állatkiállításokkal, úgy nemkülönben közoktatási, művészeti tárgyak kiállításával kapcsolatos legyen.”*

A SZERVEZÉS ÉS A SZERVEZET

Az Első Magyar Iparműkiállítást a frissen megalakult Iparegyesület kezdeményezte, amely végleges alakuló ülését 1842. július 4-5-én tartotta, a „*Felszólítás az Első Magyar Iparműkiállítás iránt az Iparegyesület nevében*” 1842. június 6-án kelt. A kiállítás megszervezése világviszonylatban is igen gyorsnak számított, a kiállítás 1842. augusztus 6-án a Redoute termeiben meg is nyílt. A korabeli napilapokban aznap mégis a szervezés nehézségeit tükröző hirdetmény jelent meg.

Az 1872-es kecskeméti tárlatot egy 65 helyi tagból és 40 külső tagból álló bizottság szervezte. Volt egy külön „budapesti” szervezőbizottság, melyben már megtaláljuk azok neveit, akik a későbbi évtizedekben meghatározó egyéniségek lettek a hazai iparkiállítási mozgalomnak, pl. DR. SZABÓKY ADOLF, MUDRONY SOMA, POSNER KÁROLY LAJOS, RÁTH KÁROLY, SCHÖN JAKAB, THÉK ANDRÁS.

Az 1876-os szegedi Országos Tárlat szervezése 1874 novemberében indult meg. Nagy bizottságot alakítottak, 160 taggal, valamint egy kiállítási és végrehajtó bizottságot 12 taggal. A kiállítás titkára, Gelléri Mór a szervezési munkára így emlékezik: „*egy kiállítás szervezés körül – minden külföldi és hazai mintától eltekintve – egészen eredeti nyomon kellett elindulni.*” A rendezők a kiállítóknak az átlagnál lényegesen több szolgáltatást nyújtottak. A szabályzat szerint a gépek üzemeltetéséhez szükséges energiát ingyen adták, s a kiállítási asztalok is térítés nélkül álltak rendelkezésre. Üveges szekrényeket lehetett bérbe venni, ingyen szállásolták el a kiállítókat, a tárgyak szállításához pedig kedvezményt szereztek a vasúttól. A díjak kiosztására létrehozott bírálóbizottság mellé főlászlamlási bizottságot is szerveztek, amely a kiállított tárgyakkal és a kiállítási körülményekkel kapcsolatos panaszokat és beadványokat gondozta.

A székesfehérvári Országos Tárlatot 1879-ben úgy szervezték meg, hogy működési rendszerében, csoportbeosztásában a megelőző szegedit kövesse, így az ipar fejlődése mérhető legyen, és pontos összehasonlításokat lehessen tenni. KELETI KÁROLY jelentésében erre így emlékezik: „*A székesfehérvári kiállítás keletkezésének eszméje elődjéhez fűződött. GRÓF ZICHY JENŐ – mint tudvalevő – pendítette meg a legelső fehérmegyei gazdasági egyesület egyik ülésén [...] Később a megye és a város képviselőiből álló gyülekezeten tárgyalatott az ügy, és elhatározatván a kiállítás létesítése, bizottság alakult, melynek kifolyása később a végrehajtó bizottság lett, mely a kiállítás összes ügyeit intézte.*”

Az így szervezett kiállítás belső arányait a jelentés a következőképpen foglalta össze: „*Valamennyi vidék közül az oroslánrész Dunántúlnak jutott, mi a kiállítás székhelyéből leli magyarázatát, ez juttatván a kiállítók közel egy harmadát, vagyis 1036-ot, Fehér megyére ebből 407 kiállító esvén. Fiuméből 5 kiállító vett részt, Horvát-Szlavon társországból 15, Ausztriából 42 s még a külföld is 10 kiállító által volt képviselve.*”

Az 1885-ös Általános Kiállítás szervezetét az 1883. XII. tc. megjelenése után nagy lendülettel kezdték el létrehozni. A szervezés magja egy országos bizottság volt 61 taggal, akik között hivatalból megtalálható volt: 1. az elnök (a Földművelés-, Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium államtitkára, DR. MATLEKOVICS SÁNDOR), 2. az alelnök (az Országos Iparegyesület elnöke, GRÓF ZICHY JENŐ), 3. Budapest főváros főpolgármestere (RÁTH KÁROLY), 4. az Országos Statisztikai Hivatal elnöke (KELETI KÁROLY), 5. a fővárosi állami rendőrség főnöke, 5. a kiállítási hivatal igazgatója.

Létrehoztak 14 helyi bizottságot is: 1. Arad, 2. Brassó, 3. Budapest, 4. Debrecen, 5. Fiume, 6. Kassa, 7. Kolozsvár, 8. Miskolc, 9. Nagyvárad, 10. Péca, 11. Pozsony, 12. Sopron, 13. Szeged, 14. Temesvár. Ezek feladata volt a kiállítás iránti érdeklődést felkelteni, bejelentési íveket kiosztani, előbírálatot tartani, a tárgyak szállításáról és a kiállítás után visszaszolgáltatásukról gondoskodni.

A KIÁLLÍTÁSOK TEMATIKÁJA

Az Első Magyar Iparműkiállításon az ipar és általában a gazdaság minden területéről fogadtak kiállítókat. A gyors és kissé esetleges szervezés ellenére az 1842. december 26-án a Megyeházán kiosztott díjak az akkori nagyipar teljesítményét híven tükrözték. Aranyérmeket kaptak a Munkácsi Vas- és Timsógyár, a Debreceni Salétromgyár, a Pesti Sztearinggyár, a selyemgyáros Hoffmann és fia, valamint a festékgyáros Kiessling testvérek.

Az ezüstérmesek között megtaláljuk az összes többi nagy céget, amelyek a korszakból közismertek, így többek között a Gácsi Posztó- és Gyapjúszövetgyárat, a Herendi Porcelángyárat, a Pesti Hengermalmot.

A kecskeméti Országos Tárlaton 1872-ben a tárgyakat négy osztályba sorolták:

1. Általános iparművek
2. Művészeti tárgyak, tudományos művek, tervek
3. Gazdasági termékek és ezzel rokon tárgyak
4. Gazdaasszonyi készítmények, női munkák.

A díjakat viszont ezeken belül 41 csoportban osztották ki. A pesti és budai, összesen 192 díjazott között csupán 7 volt budai. Ez jól mutatja a két város – egyébként ismert – eltérő profilját. A díjak kategóriái a következők voltak: aranyérem (34 db), ezüstérem (63 db), bronzérem (56 db), bronz oklevél (3 db).

Az aranyérmesek között találjuk THÉK ENDRÉT, „művészi faragványokkal ékesített étszekerényéért, mint legkitűnőbb asztalosműért és mozaik varróasztaláért”; KOLLERICH P.-t „célszerű gazdasági rostái, kitűnő finomságú mindenféleségben bemutatott saját készítményű fémszövetei és sodronyfonadékaikéért, ezen iparág honosítása és kivitel-kepesítéséért”; az Első Magyar Bőrgyári Részvénytársaságot „kitűnő bőrkészítményeiért, de különösen jeles gépszíjjaiért”; VIDACS ISTVÁNT „különféle kitűnő és tökéletesített gazdasági gépeiért, és ezen iparág fejlesztéséért, s jeles gazdasági gépmintáiért”, továbbá még két másik kategóriában kiállított tárgyaiért; SCHUNDA W. JÓZSEFET „kitűnő hangszereiért”; a Flóra Gyertyagyárat „díszesen kiállított kitűnő minőségű faggyangyertyáiért” és a Gschwindt-féle szeszgyárat „nagyszerűen kiállított, kitűnő minőségű liqueur-, szesz-, élesztő- és ecetcsoportjáért, mint e téren legjelesebb”.

Az ezüstérmesek között szerepelt CALDERONI NÁNDOR „különféle dobszítáiért”; az Első Magyar Cementgyár „több rendbeli kockatalaj és víztartó kiállítványaiért”; az Athenaeum Könyvnyomda Rész.-Társulat arany oklevelet nyert „kiállított könyveiért”, valamint „Kecskemét városnak üvegre gyönyörűen festett címeréért”.

A „Művészeti tárgyak” kategóriában a Knopp és Wirth pesti cég kapott elismerést.

A szegedi Magyar Országos Ipar-, Termény- és Állatkiállítás közel háromszor annyi kiállítóval büszkélkedhetett, mint az azt megelőző legnagyobb országos bemutató. Részletes szakcsoportbepsztása a tényleges tematikát jól tükrözte, és azt annyira jónak találták, hogy három év múlva, a székesfehérvári tárlaton is ezt alkalmazták.

Tartalmilag az 1876-os szegedi Országos Kiállítást az jellemezte, hogy bár vidéken volt, azon a mintegy 400 budapesti kiállító dominált. A kiállítást az I. táblázatban bemutatott 17 árucsoportból rendezték meg.

Minden ismertető kiemeli az Osztrák Államvasutak Társaság dél-magyarországi bánya- és ipartelepeinek kiállítási részlegét. Ennek a társaságnak bányái és gyarai voltak Szászán, Resicán, Aninán, Moldova Dognácskán, Oravicán, Bogsán, Sterdorfban. Gyártmányaik minden munkafázisát bemutatták a nyersanyagtól az árjegyzékig.

A II. csoportból a zsoboki márványt és majolikátárgyakat csodálták leginkább. A mezőgaz-

dasági termékek, a félkész termékek, a szesz és a bor, a malomipari termékek és az élelmi cikkek csoportjai (III., IV., V.) ugyancsak osztatlan sikert arattak.

A fonó-, szövőipar (VI. csoport) jórészt „a kiállítás hiányosságai” fejezetbe került, túl szerényen képviseltette magát. A bútorigar viszont remekelt az akkoriban divattá vált hajlított (Thonet) bútorokkal.

A műipar, zenészet tárgyak, építészeti rajzok és tervek (XI. csoport) kiállítása a gyufagyárak színes gyufafejékből kirakott képeitől a Dangl-féle óriás orgonáig sokféle tárgyat ölelt fel. Ide tartoztak: a fényképezés, az óraipar, a könyvnyomtatás, a kötészet, a gyógyszerek és a szappanok is.

A XIII.-XV. csoportokat (gazdasági eszközök, iparos-szerszámok, kézi gépek, gépek gáz-, víz- és lóerőre, halászati, hajózási, vízépítészeti tárgyak) a kortárs így értékelte: „Az ipar ezen ága olyan fejlettséget mutat fel, mely szerint a hazai mezőgazdaság nincs többé arra utalva, hogy korszerű és tőkélyes szerkezetű eszközökért külföldi gyárakhoz kelljen fordulnia.

Az 1885-os Országos Kiállítást tartalmában az jellemezte, hogy bár „általános tárlat” volt, az ipart mutatta be a legrészletesebben. Ezt tükrözi a csoportbeosztás is (2. táblázat).

A kortársak úgy értékelték az 1885. évi általános kiállítást, hogy a mezőgazdasági csarnok nem reprezentálta eléggé a földművelést. Mai szemmel nézve az I-V. csoport is látványos és adatgazdag volt. A mezőgazdasági kiállítás nemcsak terményeket mutatott be, hanem a gazdaságok felépítését, rendszerét, eszközeit is a látogatók elé tárta és emellett sok statisztikai adatot is közölt.

A VI. csoportot a bányászat és kohászat alkotta, ide került a földtan is, bár a képet, amelyet nyújtott, a kortársak nem érezték vigasztalónak: „Egy szóval kimondhatjuk, hogy sem bányászattunk, sem kohászatunk nem él derült napokat, ebbeli termelésünk nem fedezi az ország szükségletét, nem termel többletet, a tőkék gyűjtését nem mozdítja elő.” A földtani kiállítás azonban a drágakövekkel, térképekkel, fölvételi rajzokkal – kiemelkedő látványosság volt.

Az ipart a VII.-XXIV. és a XXIX. csoport mutatta be. Ezek az iparágak – a vegyipar, az élelmiszeripar bizonyos ágai (malomipar), az agyag- és üvegipar – látványos kiállítást tártak a látogatók elé, amely intenzív fejlődésüket is tükrözte.

A vas- és fémipari kiállítás legkiemelkedőbb tárgya a Ganz-gyár híres kéregöntésű vasúti kereke volt, viszont már akkor is észre lehetett venni, hogy Magyarországon senki nem gondol szögek és csavarok gyártására.

A faipari kiállításból kitűntek a hajlított bútorok (Thonet), a parketta, a kádáripár. Ugyanakkor a statisztikákból az is kiderült, hogy akkoriban nagyon sok bútort importáltak. A bútorigari kiállításon volt érezhető leginkább a vidéki gyártók elmaradottsága a budapestiek mögött.

A bőripari kiállításból azok a tárgyak arattak nagy sikert, melyek a gazdasági fogatok felszerelésével, a használati és fényűzési kocsizással és általában a sporttal voltak kapcsolatosak.

A papíripari kiállítás minden érdekessége mellett is világossá vált, hogy ameddig az osztrák papír olcsóbb, mint a magyar, nem a hazai áru fogja uralni a piacot. A fonó- és szövőipar látványos kiállítása is – akár csak a ruhaiparé – azt sugallta, hogy ezek az iparágak nagymértékben függnék a külföldi szállítóktól.

A XVIII. csoportba arany- és ezüstműves cikkek, ékszerek, díszművek és apróárúk (pl. játékok) kerültek, amelyek arról tanúskodtak, hogy bár a magyar áru szép, megfelelő, a piacot nem sikerül vele ellátni.

A sokszorosító műiparágak (nyomdászat, fényképezés) európai színvonalukkal kivívták a közönség osztatlan elismerését. A tudományos eszközök között számos magas színvonalú mérleget, SÜSS NÁNDOR elektromos-óra csoportját, elektromos és távirdai eszközöket vonultattak fel.

A gépipar igen jelentős kiállítás-csoportot alkotott. Voltak itt Mechwart-gépek, a Ganz-gyár transzformátor-rendszerei, EISELE JÓZSEF kazánjai, a HÖCKER TESTVÉREK gőzgépei. Mind műszaki, mind közönségsiker szempontjából a kiállítás legnagyobb szenzációit az elektromos ipar nyújtotta. A kivilágított Stefánia út és a Ganz-gyár újdonságai az érdeklődés középpontjában álltak. Az Egger Béla és Társa cég izzólámpáival aratott sikert.

A KIÁLLÍTÁSOK SZEREPÉNEK ÁTALAKULÁSA

A hazai iparkiállítások a 19. század második felében a meglévő ipart felmérő seregszemléből az ország, illetve az adott tájegység iparát, mezőgazdaságát, közigazgatását, kultúráját bemutató általános tárlattá fejlődtek. Kezdeti céljuk a hazai piac megszerzése volt a hazai ipar számára, valamint a külföldi termékek kiszorítása. A szegedi Országos Kiállítással (1876) és a székesfehérvári Országos Kiállítással (1879) tették meg az első lépéseket az általános tárlattá válás útján, hiszen itt az iparon kívül nemcsak „mezőgazdasági termények és fél-készítmények”, valamint az élelmiszeripar és a mezőgazdaság számos ága, benne az állattenyésztés és állatkiállítás szerepelt, hanem régészeti tárgyakat és műemlékeket is kiállítottak. Az ország egész életét bemutató valódi általános tárlat az 1885-ös Országos Kiállítás lett, amelyen az ipar és a mezőgazdaság ágain kívül a „zenészet, a tudományos eszközök és műszerek, a honvédelmi felszerelések, az egészségügy, a nevelés és közoktatás, valamint a képzőművészet” is önálló csoportot alkotott. Az ipari piacszerzést és az ország gazdaságának bemutatását célzó törekvések leglátványosabb helyszínei a 19. század végén az általános kiállítások voltak.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- A Budapest Országos Általános Kiállítás Közleményei, 1. sz. 1883. ápr. 5.; 17-19; 3. sz. 1883. május 10. 37-72; 5. sz. 1883. szept. 5, 228-232.
- Az 1872-diki Kecskeméti Iparműkiállítás alkalmával a következő pesti és budai iparosok lőnek érmekkel és oklevelekkel kitüntetve. Pest, 1872, 1-15.
- Gelléri Mór: A kiállítások története, fejlődése és jövőbeli rendszeresítése. Budapest, 1885 96-97, 151, 163, 164, 167.
- Gelléri Mór: Az 1876-os Magyar Országos Ipar-, Termény- és Állatkiállítás Emlékkönyve. Szeged. 1876.
- Keleti Károly: Jelentés a Székesfehérvárott 1879-ben rendezett Országos Mű-, Ipar-, Termény- és Állatkiállításról. Budapest, 1880, 180.
- Mudrony Soma: Az 1885-ik évi Budapesti Országos Általános Kiállítás Katalógusa. Budapest, 1885. 177-186; 218-228; 229-236; 236-241; 242-247; 274-278; 278-282; 286-289; 296-302.
- Nyárády Gábor: Az Első Magyar Iparműkiállítás. Budapest, 1962. 54, 89, 93, 98.
- Vámos Éva: Iparkiállítások Magyarországon a XIX. század második felében. In: A magyar kiállítások és vásárok 150 éve. Szerk.: Kapalyag Imre. Budapest, 1992, 5, 15.

A szerző címe:

Dr. habil. Vámos Éva

Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum

evamos@mmkm.hu

vamos.eva@chello.hu

Szakcsoportok az Országos Kiállításon Szegeden, 1876

Szakcsoport száma	Kiállított termékek, ill. tárgyak
I.	Erdő-termények és félkészítmények, nehezebb faipar
II.	Bányatermékek és félkészítmények, nehezebb ércipar, üveg-, agyag-, kőipar
III.	Mezőgazdasági termények és félkészítmények
IV.	Malomipar és élelmi cikkek
V.	Szeszipar, borok s egyéb szeszes italok
VI.	Fonó-szövőipar, ruházati tárgyak
VII.	Háztartási és bútorigar
VIII.	Vasipar
IX.	Nemes-ércz, nemes-kő és fémipar
X.	Bőr, csont és kaucsuktárgyak
XI.	Műipar és zenészeti tárgyak, építészeti rajzok és tervek
XII.	Közművelődési tárgyak, tanszerek, tudományi és szépművészeti tárgyak
XIII.	Gazdasági eszközök, iparos szerszámok, kézi gépek
XIV.	Gépek gőz-, víz-, lóerőre
XV.	Halászati, hajózási és vízepítészeti tárgyak
XVII.	Régészeti tárgyak és műemlékek

Az 1885. évi Országos Kiállítás (Budapest) csoportbeosztása

Sorszám	Szakcsoport	Sorszám	Szakcsoport
I.	Mezőgazdaság és mezőgazdasági szakoktatás	XVII.	Bútorigar és decoratív lakberendezés
II.	Kertészet és szőlészet	XVIII.	Arany- és ezüstműves-cikkek, ékszerek, díszművek és apróárúk
III.	Élő állatok, állattenyésztés	XIX.	Sokszorosító műiparágak
IV.	Állati termények	XX.	Zenészet
V.	Erdészet, erdészeti szakoktatás és vadászat	XXI.	Tudományos eszközök és műszerek
VI.	Bányászat, kohászat és földtan	XXII.	Építési ipar
VII.	Vegyészeti ipar	XXIII.	Járművek
VIII.	Az élelmiszerek, mint iparcikkek	XXIV.	Gépipar
IX.	Bor és egyéb szeszesitalok	XXV.	Közlekedésügy
X.	Agyag- és üvegipar	XXVI.	Hajózás és tengerészet
XI.	Vas- és fémipar	XXVII.	Honvédelmi felszerelések
XII.	Faipar	XXVIII.	Egészségügy
XIII.	Bőripar	XXIX.	Házi-ipar
XIV.	Papíripar	XXX.	Iparoktatás
XV.	Fonó- és szövőipar	XXXI.	Nevelés és közoktatás
XVI.	Ruházati ipar	XXXII.	Képzőművészet